

782

АГИТАТОРДЫН БЛОКНОДЫ · 9

АГИТАТОРДЫН БЛОКНОДЫ

9 №
1975 i.
сен-
тябрь

ҚПСС-тин Горно-Алтайский обкомынын пропаганда ла агитация бөлүги

ПАРТОРГАНИЗАЦИЯЛАРДАГЫ ОТЧЕТТОР ЛО ВЫБОРЛОР

Быјыл августтан ала октябрь айга јетире партийный группаларда, цеховой ла баштамы партийный организацияларда отчетно-выборный јуундар өдөр.

Отчеттор ло выборлор качан да болзо партийный организациялардын јүрүминде эн јаан учурлу керек болуп јат. Отчетно-выборный јуундарда государственный пландарды, бойларына алынган социалистический молјуларын колхозтор ло совхозтор, промышленный предприятиялер ле учреждениелер канайда бүдүргенинин итогтарынын уч-көргүзүлери чокумдалып, оларды бүдүрерине партийный организация ишкүчиле јаткандарды канайда көдүргени, јартамалду-политический иштин, коммунисттердин ле комсомолдордын марксистско-ленинский үредүзинин эп-аргаларынын өдүнгизи шүүжилип көрүлип јат.

Быјылгы өдөтөн отчеттор ло выборлор ишкүчиле јаткандардын коллективтери бешјылдыктын калганчы јылынын ла онын бүткүл бойынын пландарын толо бүдүрер эйгө кели-

жиң турганыла, партияның XXV съездин бийик једимдерле уткыырына учурлалган чокум керектер темдектелериле аңыланып јадылар. Бу керек бастыра отчетно-выборный кампанияның алдына аңылу некелте тургузып јат. Мында јаан каруулу неме не дезе, совхозтын, колхозтын, предприятиениң, учреждениениң коммунисттери бойларының организацияларының тös учурлу ла ууламјылу јерлерде бүдүрип турган иштери керегинде ак-чек куучын эдип, тургуза öйдö бүдүрөтен тös задачаны чикелеп темдектеери. Андый тös задачалардын тоозына 1975 јылдын ла бастыра бешјылдыктын социалистический молјуларын öйинен озо бүдүрери ле ажыра бүдүрери учун тартыжу керегинде сурак күнин ле тös учур алынып јат. Ол задачаны бүдүргени партийный организацияның јеткен бийик кеминин, јуучыл учурлу болгонының, оның КПСС-тин XXIV съездинин јөптöрин канча кире јуучыл ийделү бүдүрип турганының, келер бешјылдыкты јенүлү бүдүреринин турумкай тözөлгöзи болор.

Тогузынчы бешјылдыктын пландарын бүдүргенин лаптап шинжүлегени партийный организациялардын көп нургуны ологго берилген јакылталарды бүдүрип турганын керелейт.

Бу јанынан промышленный предприятие-лердин партийный организациялары ишке керектү ченемел јууп алгылаган. Öткөн алты айдын итогторыла болзо, областьтын текши промышленнозы ого берилген пландарды једимдү бүдүреле, планга үзеери продукция эдип чыгарары јанынан удура алынган планын чик-јок ажыра бүдүргенин керелейт.

Продукцияны эдип чыгарар текши план 102 процентке бütкен, планнан ажыра 1 миллион 343 мунг салковойго турар промышленный эдимдер садуга аткарылган. Былтыргы жылга көрө иште сондоп турган предприятиелердин тоозы астаган, эдип чыгарып турган продукциянын чындыйы бир канча јаранган. Бу једимдер партийный комитеттер промышленностьтын ижине ајаруны тынгытканынан болгоны јарт.

Анайда, Майма аймакты алза, анда бүгүнгү күнге сондоп турган предприятие јок, иште туружып турган бастыра коллективтер государственный пландарын једимдү бүдүрип јадылар. Тургузылган пландарды ла алынган социалистический молјуларын бастыра ишмекчи коллективтер једимдү бүдүргилейт. Темдектелген пландарды ла алынган молјуларын быјыл Улаган аймактын предприятиелеринде иштеп турган коллективтер бүдүмјилү бүдүрип јадылар, городто сондоп турган иштү предприятиелердин тоозы астаган.

Јурт јерлердеги парторганизациялардын партиянын аграрный политиказын јүрүмде бүдүрерине учурлалган турумкай амадулу ижи өткөн төрт жылга малдан алар продукцияны көптөдө иштеп аларында ла белетееринде јакшынак једимдерге экелген. Анайда, бешјылдыктын төрт жылынын государственного эт садарынын планы 103,4 сүт садары — 101,6 процентке, түктыйи — 105,6 процентке бütкен.

Кош-Агаш аймакта СССР-дин 50 жылдыгынын адыла адалган колхоз КПСС-тин XXV съездин бийик једимдерле уткыыр баштанкай эткен. Бу хозяйствотонын партийный

комитеди колхозчыларды албатыхозяйственный пландарды бүүдүрерине билгир көдүрөт. Мындый ок жакшынак ишке улусты Кан-Оозы аймакта «Путь Ленина» колхозтын, Шеба-лин аймакта «Эдиганский», Ондой аймакта «Купчегенский», Улаган аймакта «Советский Алтай» совхозтордын да Ондой аймакта Карл Маркстын адыла адалган колхозтын партийный комитеттери чике ууландыргылайт.

Je биске бу једимдерле болорзынарга јарабас. Колхозтордогы, совхозтордогы, предприятиялердеги керектерди лаптап шинжү-леп көрзө, олордын ичбойындагы эп-аргала-ры толо тузаланылбай турганы јарталат. Темдектезе, Турачак аймакта «Дмитриев-ский», Шебалин аймакта «Чергинский», Көк-суу-Оозы аймакта «Амурский» совхозтордын партийный комитеттеринин алдында ишкүчи-ле јаткандарды албатыхозяйственный план-дарды бүүдүрерине билгир көдүрер, государст-вого эт ле сүт садарынын пландары үзүлге-дий шылтактарды ак-јартына чыгарар чике некелте туруп јат. Государството эт садар план бүүтпес чочыду Ондой аймакта «Елов-ский», «Ининский», Кан-Оозы аймакта «Ябо-ганский» совхозтордо бар.

Отчетно-выборный јуундарда төс ајаруны малдын продуктивнозы ујан өзүп, малга ке-ректү азырал коомой белетелип, малды кыш-тадары ујан өдүп турганына салар керек.

Промышленный предприятиялердеги парт-организациялардагы бар једикпес-тутактар иле-јартына чыгарылар учурлу. Гардинный тюль эдер фабрика тутакту иштейт, өдүктер көктөөр фабрика продукция эдип чыгарары

јанынан тын сондоп туру, областьтагы агаш-промхозтордын ижин тыгыдар ла јаранды-рар керек.

Јуртхозяйственный да, анайда ок промышленный да предприятиялердин сондоп турган төс шылтактары берилген иш учун администрациялардын, анайда ок баштамы партийный организациялардын каруулу болотоны јабызап турганында болгонын өткүрилген шинжүлөр көргүзет. Производствоны чике төзөп билбези, техниканы ла механизмдерди голо тузаланып болбозы, тын чүмдү производственный иштерди ажындыра билгир төзөп албайтаны, иштеги дисциплинаны јалјыратканы ол шылтактардын бирүзи болуп јат.

Научно-технический өзүм учун тартыжуда јаан учур инженерлерге ле техниктерге, јурт хозяйствонын специалисттерине берилип јат. Отчетно-выборный јуундарда «Колхозтордын ла совхозтордын производствозында специалисттердин учурын көдүрери јанынан КПСС-тин Алтайский крайкомынын ижи керегинде» КПСС-тин Төс Комитединин јөби канайда бүдүп турганын кыйалта јоктон көрөр керек. Кажы ла специалист јангы, озочыл керек учун чындык тартыжаачы болзын. Ол производственный ла общественный иштерди билгир бириктирип өткүрер, ишти билгир төзөп билерине тазыктырары јанынан партийный комитеттер ийде-күчтерин кысканбас учурлу.

Школдордогы, учреждениелердеги ле ведомстволордогы оок партийный организациялардын ижине ајаруны тыгыдып, олар партиянын XXIV съездинин јөбинде админист-

рациянын ижин шинжүлеер правоны канайда тuzаланып турганын көрөр керек.

Кандый ла бөлүк иштеги парторганизациялардын аңылу башказы бар, же олардын бирлик килемјизи ле ајарузы кадрларла иштеерине ууландырылар учурлу. Онын учун бу сурак партийный јуундарда төс јерде турзын.

Бу јыл башталып турарда партийный организацияларда онын итогторы көрүлген. Бу јаан учурлу организационно-политический иш партийный организацияларды коммунисттерле, ишкүчиле јаткандарла өткүретен иштин бир кезек јангы эп-аргаларыла байгыскан. Бистин алдыста турган задача ол ченемелди ундыбай, партийный организациялардын эрчимин тыгыдып, там бийиктедерине тuzаланы болуп јат. Партиянын Уставын, дисциплинаны бузуп турган улустаң отчеттор ло выборлор өйлү-өйинде өдөр кату некелте эдер керек.

Коммунисттерди ле ишкүчиле јаткан элбек калык-јонды идейно-политический јанынан үредип-таскадарында партийный организациялар јакшынак ченемел јууп алган. Ол ченемелди отчеттордо ло выборлордо база катап көрүп, коммунисттердин ле комсомолдордын марксистско-ленинский үредүзинин айалгазын анализировать эдер лекторлордын, пропагандисттердин, агитаторлордын, шеф-наставниктердин составын тыгыдар керек.

Отчетно-выборный јуундар кандый кеминде өдөри анда эдетен докладты канайда бетегенинен камаанду болор. Көп тоолу парторганизацияларда бу докладтардын кажы

ла бөлүгүн белетеерине аңылу комиссиялар тӱзӱлип жат. КПСС-тин обкомы мындый ишти жарадып, оны жаан парторганизацияларда тузаланзын деп бодоп туру. Былтыргы жылда ӱткӱн отчетно-выборный жуундардын итогторун шинжӱлеп кӱрӱп тура, партиянын обкомынын бюросы кезик парторганизациялардын отчетный докладтарында куру-кей сӱстӱр айдылган, коммунисттер производственный ла общественный жадын-жӱрӱмде кандый камаанын жетиргени кӱргӱзилбеген, коммунисттер ачык-жарык эрмек-куучын баштап болбогон деп темдектеген. Бу жедикпес-тутактар быжылгы жылда болбозын деп кичеенер керек. Чыгартулу партийный органдардын члендери партийный жуундарда иш жанынан терен шӱӱлтелӱ эрмек-куучындар, организацияларда керектерди критически кӱрӱрин жеткилдеер учурлу. Ол жанынан КПСС-тин Тӱс Комитединин «Тамбовский областной партийный организацияда критиканын ла самокритиканын турган айалгазы» деген жӱбиле башкарынар керек.

Отчетный докладтарда жаан ажару комсомольский, профсоюзный организациялардын, албаты шинжӱзинин группаларынын ла постторынын, ӱскӱ дӱ общественный организациялардын ижин парторганизациялар канайда башкарып турганына эдилер учурлу.

Бу жуукта партиянын обкомынын бюросы Турачак аймакта бир кезек парторганизациялар комсомольский документтерди солыырына шинжӱни уйан эдип туру деп темдектеген. Мында 1-кы августка жетире районный комсомольский организациянын комсомолдорунун жӱк ле 11 процентинин документтеринин жӱк ле 11%-тинин документтери солылган.

Партиянын горкомы ла райкомдоры жуундарда коммунисттердин айткан бастыра критический шүүлтелерин ле сурактарын лаптап угуп, оларды бюролордын ла пленумдардын заседаниелеринде бириктирер ле көрөр учурлу.

Парткомдордын, партбюрорордын составына жагыдан көп коммунисттер тудулар. Онын учун КПСС-тин горкомы ла райкомдоры жагы тудулган партийный активтин үредүзин канайда төзөйтөнин ажындыра шүүп, быжыл бүдүретен каруулу задачаларды бүдүрерине олардын ийдезин ууландырар учурлу.

Отчетно-выборный жуундар партийный организациялардын организационно-политический ижин оног ары тыгыдарына жаан жөмөлтө болор деп КПСС-тин обкомы иженип туру.

А. Чичинов.

КПСС-ТИҢ XXV СЪЕЗДИНЕ БЕЛЕТЕНИШ ЛЕ АГИТАЦИЯ

1975 жыл бистинг орооннын жүрүминде жаан учурлу, ол КПСС-тинг XXIV съездининг өптөрүн бүдүрерине ууландырган иштердин, согузынчы бешжылдыктын пландарын бүдүрерининг итогторун чотоп көрөтөн ойдинг учы болуп јат. Албатынын хозяйствозынын бастыра бөлүктери өткөн төрт жылга тен-тай өскөн. Партиянын аграрный политиказын жүрүмде турумкай өткүргенининг шылтузында јурт хозяйство социалистический экономиканын бийик өзүмдү бөлүги боло берген.

Быжылгы жылда жаан учурлу керектердин бирүзи КПСС-тинг Төс Комитедининг апрельский Пленумы болды, ол Советский Союзтын Коммунистический партиязынын XXV съездин 1976 жылда 24 февральда өткүрер јөп чыгарган.

КПСС-тинг Төс Комитедининг апрельский Пленумынынг јөби албаты-јонды иште ле политический жүрүмде жаан көдүрингиге экелген.

«КПСС-тинг XXV съездине јарамыкту уткуул», «Бешжылдыкты — өйиненг озо», «Съезд алдындагы кажы ла күн мергендү иштинг күни болзын» деген кычырулар ла молјулар Москванын ла Ленинградтынг производственный озочыл коллективтериненг чыккан, олар бастыра ороондорго јайылган. Фабрикаларда ла заводтордо, колхозтордо ло совхозтордо

ол лозунгтарды јӱмӱгӱн коллективтер чокум молјулар алгандар, анайда ок ишкӱчиле јаткан миллиондор тоолу улус јаан молјулар алгандар. Ишмекчилер, колхозчылар ла интеллигенция — бастыразы производство жаңы једимдерге једерине амадагылайт. Беш-јылдык пландарды ӱйинен озо бӱдӱргенин, мергендӱ иштегенин, ишти јарандырганын советский улус съездке јарамыкту сый деп кӱрӱп турулар.

Ишкӱчиле јаткандардын эрчимдерин јарадып ла јӱмӱп тура, партия миллиондор тоолу улустын ижин ле санаа-шӱӱлтезин Советский госуударствонын экономический ле коруланар ијдезин оног ары тыңыдарына, советский улустын материальный аргалу ла культурный јӱрӱмин јарандырарына, коммунистический идеалдар јенери учун тартыжуга ууландырып јат.

КПСС-тин Тӱс Комитеди калганчы ӱйлӱрдӱ совет албатыга албатынын бастыра хозяйствозын кӱдӱреринин жаңыдан јаан ијдезин берген. Ол КПСС-тин Тӱс Комитединин декабрьский (1974 јыл) ле апрельский (1975 ј.) Пленумдарынын јӱптӱри. Мыны ла ӱскӱ дӱ партийный документтерди албаты бирлик ӱнле јараткан ла јӱмӱгӱн, олар ишкӱчиле јаткандардын эрчимин тыңыткан, олардын творческий иштеерин кӱдӱрген, политический агитациянын ӱдӱнгизин тыңыткан.

Эмди, партийный организациялар КПСС-тин XXV съездине белетенер ишти кӱндӱктирип ијген ӱйдӱ, агитаторлордын, политинформаторлордын ла докладчиктердин агару кереги партийный документтерде айдылган ээжилерди јаантайын ууламјылу ла творче-

ский пропагандировать эдери болуп јат. Ол документтер албатынын хозяйствозын бүгүн көдүреринин јолдорын көргүзет, анайда ок келер ойдин өзүминин јолдорын анылап јат.

КПСС ороонды ленинский јолло апарып јатканын партиянын идеологический ишчилери чокумдап ла јарт көргүзер учурлу, анайда ок советский экономиканын, науканын ла культуранын једимдерин, улустын материальный ла культурный јүрүми партиянын XXIV съездинин кийнинде јаранганын, Коммунистический партиянын төзөөчи ле башкараачы учурин, онын научно-технический өзүмди түргендедерине, албатынын хозяйствозынын бастыра бөлүктерин турумкай көдүрерине ууландырган политиказын, партиянын ишкүчиле јаткандардын духовный өзүмине килемји эдип турганын бастыра јанынан көргүзер керек.

Бистин партиянын амыр-энчү социалистический ороондордын бирлигин тыгыдары, телекейлик коммунистический движененин бирлигин тыгыдары, империализмге удурлашкан бастыра фронттын бирлиги учун эрчимдү тартыжузы керегинде угарга улус сакып јат. КПСС-тин XXIV съездинин јөптөри агитаторлорго ло политинформаторлорго советский бастыра улустын революционный сергелен болорын көдүреринин керектү болгонын, буржуазный пропаганданын төгүнин улуска јарт көргүзерин, империализмнин СССР-ге ле социалистический өскө дө ороондорго удурлажа өткүрип турган идеологический каралу керектерин илезине чыгарарын эске алындырып туру.

Бистин партия бүгүн бойынын XXV съезд-

ине јакшынак једимдери ле барып јат. Албатынын једимдери керегинде өткүрген јакшынак куучын улусты јаан кӱдүрингиге экелип, канча ла кирези арбынду ла чыгдыйлу иш бӱдүрерине кӱдүрип јат. Је бу куучындар производствонунгу тузазын кӱдүргениле, жылдык пландарды ӱйинен озо бӱдүргениле кӱндүре колбулу ӱдӱр учурлу.

Эмди бистинг ороондо, ол тоодо бистинг областьта, КПСС-тинг XXV съездине јарамыкту сый белетеери учун мӱрӱйдин маанызы кӱдүрилбеген јер чек јок. Предприятиелерде, колхозтордо, совхозтордо ло стройкаларда бу патриотический керекке учурлаган куучындар ӱдӱп туру. Анайда ок предприятиелердин, колхозтордын, фермалардын, цехтердин, совхозтордын, бригадалардын, звенолордын, ишмекчилердин ле служащийлердин, инженерлердин ле колхозчылардын молјулары бӱткенин шӱӱшкилейт. Ишкӱчиле јаткандарла куучындарды агитаторлор, политинформаторлор, лекторлор, пропагандистер, докладчиктер — общественный ла производственный јӱрӱмде озочыл улус ӱткүргилейт. Олордын тӱс задачазы — ишкӱчиле јаткандарды пландарды тӱрген ле кыйалта јок бӱдүрерине, бийик чыгдыйлу продукция иштеп аларына кычырары.

ӱткүрген куучынды уккан улус јангыс ла пландар бӱткенин билип алар эмес, анайда ок олор бойлоры ишти јарандырарга нени эдер аргалузын, јакшы иштеген кижинӱкӱрлӱри ортодо, обществодо макта болорын, баштанкайды јӱмӱӱри тузалузын, ченемел тузаланганы ла эрчимдӱ иштегени керекти тӱргендедип турганын јартап алар учурлу.

Анчадала озочыл ченемел керегинде чокумдап айдылган, јакшынак ла јозокту дисциплина керегинде, кырачы эмезе малчы бийик көргүзүгө канайда јеткени керегинде јарт айдылган куучындар сүрекей тузалу болор.

Мөрөй јаңы көп керектерге экелет, анда турушкан улус эн арбынду иштееринин эп-сүмелерин таап, производствоны јарандырып, рационализаторский шүүлтелер эдет. Андый керектер керегинде, мөрөйдин озочылы эмезе производствоны јангыртаачы керегинде куучындаганы текши общественный шүүлтелер тözöp, озочылды макка көдүрер, улусты јакшынак јозокло јаан керектерге көдүрер арга берер. Агитатордын мактап айткан сөзи улустын моральный јилбүзин көдүрип јат. В. И. Лениннин айтканыла болзо, пропаганданын задачазы иштин эн артык эп-сүмелерин эн артык ишчилерди албаты-јонго элбеде јарлаары болуп јат. Андый керектер керегинде улуска канча ла кирези көп куучындазаас, бистин керектерис анча ок кирези јылгыр өдөр, бис тургузылган амадуска анча ок кирези түрген једерис.

Қош-Агаш аймакта СССР-дин 50 жылдыгынын адыла адалган (Иштин Кызыл Маанызы ордендү) колхозтын партийный организациязынын качызы нök. Б. У. Қарулов бойынын хозяйствозында партиянын XXV съездине белетенериле колбой өткүрип турган политический агитация керегинде мынайда куучындады:

«Бистин колхозтын агитаторлары, политинформаторлары, пропагандисттери бригадаларга ла звенолорго јүрүп, јурт хозяйствоны онон ары өскүрери јанынан партиянын јөп-

төри ле задалалары керегинде куучындагы-
лайт. Кажы ла агитатордын өткүрген куучы-
нын журтхозяйственный производствонун кан-
дый бир участогынын ижинин анализин эде-
рине ууландырарын кичеейдис. Колхозчылар
једимдерди темдектеп, иште једикпестерди
коскорып, оморды јоголтор јолдорды темдек-
теп, бийик молјулар алгылайт. Колхозтын
председатели нөк. Т. Т. Сейсекенов, ветврачы
нөк. Б. С. Махметов өткүрген кажы ла куу-
чынды хозяйствонун керектериле колбоп,
пропаганданы билгир өткүргилейт. Омор кой-
чылардын ижинин итогторын бой-бойына
түндештирип көргүзип, старший койчынын
нөк. Урелов Чычканнын ченемелин јартап
тургулайт. Нөк. Урелов зоотехнический нау-
канын једимдерин ижинде тузалананып, сүре-
кеј јаан көргүзүлерге јеткен. Быјыл ол 1977
јылдын чодына иштеп јат. Бастыра койчылар
нөк. Урелов чылап иштеген болзо, колхоз ко-
жулта арбынду кирелте алар, планга үзеери
көп продукция садар эди деп, пропагандист-
тер чокумдап темдектегилейт».

Агитаторлор ло политинформаторлор көп
ајаруны промышленный ла журтхозяйствен-
ный производстводо науканын ла озочыл че-
немелдин једимдерин тuzаланарынын про-
пагандазына эткилейт. Бу иште албатынын
хозяйствозынын једимдеринин аймактарда
ла крайда өткүрген выставкаларында көр-
гүскен једимдерди тuzаланганы јакшы болор.

Партия сондошло, неме керексибейтени-
ле, балыр јүретениле, государственный ла
производственный дисциплинаны бузатаныла
күйн-кайрал јок тартыжу өткүрип јат. Аги-
таторлордын ла политинформаторлордын —

идеологический кажы ла ишчинин јери бистинг ичкери алтамыска чаптык эдип турган шылтактарды јоголторы учун тартыжунын эн јаан учурлу јеринде болуп јат.

Куучын угарга келген кезик улус кымакайланары, ишти тӱзӱӱри, продукциянын чындыйын бийиктедери јанынан тузалу шӱӱлтелер айдып, једикпестерди критикалап, јалку улустын ады-јолын адап, дисциплинаны бузаачыларды электеп, једикпестерди јоголторын, јастыраларды тӱзедерин ле мӱрӱйгӱ чаптык эдип турган шылтактарды јоголторын некеп турат.

Съезде белетеништи элбеде кӱндӱктирип тура, партийный организациялар политический агитацияны башкарарын тыгыдар учурлу. Онын планын јакшы тургузар, ӱткӱретен куучыннын темазын талдап аларына, ого белетенерине агитаторлорго ло политинформаторлорго болужар, идеологический ишчилерге куучындар ӱткӱрерине керектӱ ле колхозтын эмезе предприятиенин ижи керегинде материалдарды, келер ӱйлӱрдин пландарын белетеп берер учурлу.

Партиянын XXV съездине белетенеринде, коммунизмнин материально-технический базын тӱзӱӱри, социалистический общественный колбуларды јарандырары, јагы кижини воспитывать эдери учун тартыжуда партиянын политиказын элбеде јартаарында идеологический ишчилердин учуры јаан. Бу кӱндӱлӱ керекти бӱдӱрерине политический наукага јаантайын ӱренер, агитация ӱткӱрерине таскадар, айткан сӱстинг тоомјызын ла улусты јаан керектерге кӱдӱрер ијдезин тыгыдар керек болуп јат.

Н. Модоров.

АЗЫРАЛ БЕЛЕТЕЕРИН ЛЕ АШ ЈУУНАДАРЫН КЫСКА ӨЙГӨ БОЖОДОР

Областытын журтхозяйственный органдарынын, колхозтордын ла совхозтордын башкараачы ишчилеринин алдында общественный малга азырал белетеерин, аш ла силосный культураларды жуунадарын јенүлү божодор каруулу задачалар туруп јат. Бистинг көп саба хозяйстволорыс өлөнг ижинде бир кезек једимдерге јединип алгандар. Темдектезе, 18 августка јетире область ичинде өлөнг обоолойтон план 40 процентке, сенаж — 36 процентке, моноазырал белетеери 40 процентке бүдүп калган.

Тургуза өйдө областытын бастыра колхозторында ла совхозторында өлөнг, сенаж, витаминду кулур белетејтен азырал культураларды жуунадары көндүге берди. Азырал белетеер план-јакылталарды бүдүрип саларга, областытын хозяйстволорына 157,6 мунгектар јерден үренделген ле јерлик өлөнг чабары, 110,5 мунг тонна өлөнг обоолооры, 46 мунг тонна сенаж ла моноазырал, 4,5 мунг тонна витаминду кулур белетеери арткан. Өлөнг ижин эмдиги ле тебүзиле өткүргежин, бу план-јакылталарды бүдүрип саларга 34 иштеер күн керек болор. Өлөнг ижи анчадала Көксуу-Оозы ла Ондой аймактарда коомой айалгада. 18 августка јетире Көксуу-Оозы аймактын совхозторында 7667 тонна өлөнг

обоололгон, ол планнын жүк ле 23 проценти, Ондой аймакта 5601 тонна өлөнг бүткен, онызы 30 процент болор. Бу аймактарда азырал белетеер план-жакылта бүтпей калар чочуду болуп жат.

Областын бастыра аймактарында, азырал белетеер ле аш жуунадар иштерле коштой, эзенги жылдын ажына солок сүрери өдүп жат. Областын колхозторына ла совхозторына силостын культуразын 20 мун гектардан ажыра жерден, ашты 48 мун гектар жерден жуунадып алар керек, оног башка, 2200 гектар жерге жадаган аш үрендеп ле 44 мун гектар солок сүрүп алар керек.

Мындый уур-күч айалгада азырал белетее-рининг тебүзин ле иштинг арбынын бийиктеткедий аргалардын бирүзи — азырал белетеер бастыра агрегаттарды, силосный комбайндарды ла өлөнг ижининг бастыра техниказын толо тузалананып, арбынду иштедеринде болот. Иштинг планы аайынча областыта 164 прессподборщикту 114 нургулай механизированный звено иштеер учурлу. Оног башка, өлөнди колло, косилкала чабар 364 звено тзөлөр учурлу. Ле областын көп колхозторында өлөнг ижининг механизациязын тузаланар планды бүдүрбей жадылар. Темдектезе, Ондой аймакта өлөнг ныкталаар план 11,3 процентке, Кан-Оозында — 8 процентке, Көксуу-Оозында жүк ле 4 процентке бүткен. Мында нургулай механизированный звенолордын ижи база уйан өдөт. Бу хозяйстволордо подборщиктер, өлөнг буулдайтан машиналар, стогометтор ло өскө дө механизмдер жеткилинче тузаланылбай жат. Мын-

дагы звенолор күндүк нормаларын 52—56 процентке бүдүрүп тургулайт. Хозяйстволордун башкараачы ишчилери ле специалисттери бу арткан кыска өйдүн туркунына азырал белетееринин ле аш, силосный культураларды жуунадып алар планды бүдүрерге күжүренип, бастыра техниканы арбынду иштедерин чике тззоп алар учурлу. Механизмдердин технический жеткилдежин жарандырап ишти тзззринде болуп турган жедикпестерден ле технический шылтактардан улам агрегаттар калас туратанын чек жоголтор керек. Механизированный отрядтын иштеерге ары-бери кзчзринин графигин тургузып алып, онын бүдзп турганын күнзг-сайын шинжзлеп турар керек.

Эмди областьтын хозяйстволорында силосный культура жуунадары кидим здзп жат. Биске олзнгз зрендеген 20,5 мун гектар жердин олзгин жууп, обоолоп алар керек. Бу культураны бойынын зйинде, жылыту жогынан жуунадып алгадый материално-технический аргалар бисте жеткилинче. Областьтын колхозторында ла совхозторында 216 силосный комбайн бар. Бу техникала силоско зренделген культураны иштеер 25 күнге жуунадып алар аргалу. Озочыл хозяйстволор бу иште нургулай механизированный отрядтар тзззп, жаан жедимдерге жедип турулар. Олзнди мынайып отрядтар тзззп, жуунатканы иштин арбынын 25—30 процентке бийиктедер арга берип жат, онон башка, звенолоп иштегенде, машиналар ас керек болот, агрегаттарды технический жеткилдейтени жаранат. Анайдарда, кажы ла хозяйство бу мындый озочыл ченемелди тузала-

нып, силосный культура жуунадарында механизированный отрядтар тӧзӧп, оны кыска ӧйгӧ жуунадып, силостоп алар учурлу. Сенаж ла моноазырал белетееринде база отрядтар тӧзӧп алар керек.

Областын колхозторында ла совхозторында аш жуунадар иш база кӧндӱге берди. Бастыра хозяйстволор бу жаан каруулу задачаны бӱдӱрерге, аш жуунадатан механизациянын ишке беленин шиндеп кӧрӱп, аш жуунадарын кандый эп-аргала ӧткӱрерин ажындыра шӱӱжип, чокум пландап алар учурлу. Хозяйстволордын алдында тӱжӱмди жуунадарында Алтыгы-Оймондогы ла Кӧксуудагы совхозтордын ченемелин тузаланып, ашты ӧйинде ле жылыту жогынан жуунадып алар жаан задача туруп јат.

Тургуза ӧйдӧ ӧдӱп турган ӧлӧн ижиле, аш ла силосный культура жуунадарыла коштой, эзенги тӱжӱмге солок сӱрерин база ундыбас керек. Областын колхозторына ла совхозторына быјыл 2200 гектар јерге јадаган арыш ӱрендеп алар керек. Онызы эзенде малга токло витаминдӱ азыралды јеткилинче белетеп алар арга берер. Ондой, Кан-Оозы, Кӧксуу-Оозы ла Шебалин аймактардын кезик хозяйстволоры солокты жаңы эп-сӱмеле — јердин кыртыжын антарбай сӱрер учурлу. Бу эп-сӱмеле тuzаланбай эскидези ле аайынча сӱргенин чек јарабас кылык деп кӧрӧр керек. Быјыл солок сӱретен план жаан, онын учун бу ишке тургузылган тракторлорды алып, ӧскӧбашка ишке тuzаланатанын чек токтодор керек.

Келер јылда кыралаарына бийик чындыйлу ӱрен аш белетеп алары база жаан учурлу ке-

рек. 1976 жылда үрендеерге бастыразы 20000 тонна үрен аш ла ашбобовый үрен керек болор. Быжылгы айдын-күннинг айалгазында бийик чыгдыйлу үрен ашты јеткилинче бойлоры белетеп алгадый аргалар бистинг хозяйстволордын көбизинде бар. Эзенги жылда кыралайтан үрен ашты јеткилинче ле бойынын өйинде арутап, кондициязына јетиреле, белетеп алары — агрономдордын эн каруулу задачаларынын бирүзи болуп јат.

Эмди арткан кыска өйдинг туркунына аш јуунадарын јенүлү божодорго, малга јеткилинче азырал белетеп алар планды бүдүрип саларга албаданып, бастыра техниканы арбынду иштедер, эзенги жылдын түжүмине бек төзөлгө төзөп аларын кичеер керек.

К. Куликов.

АК КҮҮН-САНААНЫҢ ЛА АМЫР-ЭНЧҮНИҢ ЖЕНҮЗИ

Европада јеткер јок болорын јеткилдеери ле өмөлөжип кожо иштеери аайынча Јуун-нын иҗогторы телекейлик общественностьтын төс ајарузында турганча. Быјылгы јайдын үч күни Европанын ла бастыра кижиликтин санаазында узак өйгө артар. Ол күндерде, јартап айтса, 1975 јылда 30 ла 31 июльда, баштапкы августта миллиондор тоолу улустын ајарулары Хельсинкиде «Финляндия» деген мраморный өргөөдө болгон. Мында Јууннын үчинчи ле калганчы бөлүги өткөн. Финляндиянын төс городында Европанын ла бастыра телекейдин албатыларынын јилбүлерине јарамыкту јаан учурлу керек болгон. Советский Союзтын ла социалистический өскө ороондордын баштапкайларыла өткүрилген Јуун јаан учурлу ишти једимдү өткүрген.

КПСС-тин Төс Комитединин Политбюрозы, СССР-дин Верховный Советинин Президиумы ла СССР-дин Министрлеринин Советинин иҗогын шүүжип көрөлө, мынайда темдектегендер: «Европанын 33 госуударствозынын, США-нын ла Канаданын башкараачы ишчилеринин историяда сүрекей јаан учурлу бу туштажузы телекейлик сүрекей јаан учурлу керек болды, ол уур айалганы јенгилтеринин јангы өйине јол баштап, амыр-энчү коштой јуртаарынын ээжилерин тыгыдарынын

ла жүзүн-башка общественный стройлу госу- дарстволор ортодо өмөлөжип кожо иштеер тен праволу колбуларды төзөөрининг јолында ичкери јаан учурлу алтам болды».

Хельсинкиде өткүрген иш керегинде анайда айдылганын, Советский Союзтын КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызына нөк. Л. И. Брежневке баштаткан делегациязынын ол јуунда өткүрген ижин советский бастыра улус јылу- јарадып ла јөмөп туру.

Бу јуун өткөни калганчы јылдарда телекей- де болгон јаан кубулталардын онон ары көн- дүккени болуп јат. Советский Союз јеткер јок болорын јеткилдеери ле өмөлөжип кожо иштее- ри учун тартыжуны Европанын бастыра госу- дарстволоры өмөлү өткүрер учурлу деп ал- дынан бери туружып келген.

Төрт державанын тыш јанындагы керек- терининг Министрлеринин Берлинде 1954 јыл- да өткүрген јуунында СССР Европада јеткер јок болорын јеткилдеерин өмөлөжип төзөөр шүүлте эткен. Варшавский договордо туру- жып турган государстволордын политический консультативный комитеди 1966 јылда Евро- пада амыр-энчүни тыгыдары ла өмөлөжип кожо иштеери керегинде Бухарестский декла- рация јөптөгөн. Текшиевропейский јуун јууры КПСС-тин XXIV съездининг јөптөгөн амыр- энчүнинг Програмазынын пункттарынын би- рүзи болгон.

Европада эптү-јөптү јуртаары учун тарты- жуда көп јылдардын туркунына көп иштеер- ге, көп ийде-күч кородорго, јана баспай, је- нүге бүдүп тартыжарга келишкен. Је учы- учында бистинг шүүлтени јаратпайтан «јок,

жок, жок!» деген үндөр кубулып, «болзо, болор, айса болзо...» деген сөстөрлө солылар боло берген. Онын кийинде оларго Жуун жуур деген шүүлтеге жөпсинерге келишкен.

Бу жууннын баштапкы бөлүги Хельсинки городто 1973 жылда июль айда өткөн, оны өскө ороондорло керектердин министрлери өткүргендер. Олар жууннын экинчи бөлүгүн өткүрерин белетейтен органдардын бүдүретен иштерин анылагандар. Ол жуун 1973 жылда 29 августта башталала, 1975 жылдын 21 июлине жетире өткөн, жартап айтса, эки жылга шыдар ойгө өткөн. Ол ойдин туркунына 4700 проекттер ле шүүлтелер шүүжилген. Координационный комитет, комиссиялар, подкомиссиялар ла иштейтен анылу группалар 2500 жуун өткүргендер.

Жуун өткүргени ле ол једимдү болгоны телекейлик айалганы јымжадары учун тартышкан бастыра улустын турумкайынын шылтузы болгон. Европада јеткер жок болорын јеткилдеер деген политический лозунг политический јүрүмнин бир бөлүги боло берди.

Бу жуун ненин учун једимдү болгон? Баштапкызында, Европанын социалистический ороондорынын ийдези ле бирлиги тынгыган. Экинчизинде, Европада јеткер жок болорын јеткилдеери ле өмөлөжип кожо иштеери учун тартыжуга Европанын амыр-энчү сүүген бастыра ийде-күчтери кожулган. Үчинчизинде, күнбадыш-европейский госуларстволордын башкараачы ишчилери Европада төзөлгөн јаны айалга телекейлик сурактардын аайына амыр-энчү эп-сүмеле чыгарына көчөрин некегенин јарт ондоп алгандар.

1975 жылда баштапкы августта 35 госу-
дарствонун башкараачылары Заключительный
актка кол салгандар. Жирмезинчи чак Европа-
да амыр-энчүнүн хартиясы (биригүзи) баш-
тапкы катап төзөлгөнүнүн керечизи боло бер-
ди. Советский миллиондор тоолу улус Жууннун
документтериле танышкандар. Заключитель-
ный актта бичилген төс керектерди көрөли, ол
амыр-энчү коштой журтаарынын ла өмөлөжип
кожо иштееринин 10 ээжизи:

— тен праволу болор, бой-бойларынын
кемнен де камааны жок жадар правозын тоор;

— жуулашпас, жуулажарыла, ийдезиле кор-
кыдышпас;

— границаларды бир де буспас;

— государстволордын жерлерин блаашпас;

— жөпсинишпестердин аайына амыр-энчү
эп-сүмеле чыгар;

— бойы-бойларынын ичбойындагы керек-
терине киришпес;

— кижинин правозын, жайымынын төс су-
рактарын, ол тоодо шүүлтезин ачык айдарын,
жандаган жангын, санаа-шүүлтезин тоор;

— тен праволу болор, албатылар бойынын
салымынын аайына бойлоры чыгар;

— государстволор ортодо өмөлөжип иш-
теер;

— телекейлик праволор аайынча алынган
молжуларын ак-чек бүдүрер.

Өрөги айдылган ээжилер өткөн өйдүн чене-
мелдеринен алылган, бүгүнгү күннин жара-
мыкту айалгаларына тайанып жат, ол мынан-
ары амыр-энчү журтаарынын ла өмөлөжип ко-
жо иштееринин программазы болуп жат. Ол уур
айалганы жымжатканынын материальный тө-

зөлгөзи. Анда јуунда турушкан бастыра госу-
дарстволордын јилбүлери ајаруга алылган.
Өрөги айдылган ээжилердинг морально-поли-
тический ийдези анда.

Амыр-энчү коштой турары учун Владимир
Ильич Ленин тартышкан, эмди Советский
Союзтын коммунистический партиязы ла совет-
ский бастыра улус тартыжып турган ээжиле-
ри Заключительный актта айдылганыла түп-
түңей.

Европанын историязын көрөр болзо, канду
јуулар токтобогонына бодолду. Бу јуунда ту-
рушкан ороондордын јууга белетенерине чы-
гымдаган чыгымдары телекейдинг бастыра
ороондорынын бу керекке чыгымнын 85 про-
центи болуп туру. Онын учун государстволор-
дын грандарын бузарга јарабас, олордын је-
рин блаажар учур јок дегени государстволор-
дын колбуларынын буспайтан законы болор
эткенининг учуры сүрекей јаан. Европада јаан
да, кичинек те јуулар өскө орооннын јерин
блаашканынан, гранын бусканынан улам
башталып турган.

Бой-бойына бүдерине ууландыра өткүрер
иштер, јеткер јок болорын јеткилдеер ле мыл-
тык-бычакты астадар бир кезек сурактар аай-
ынча куучындажып алганы военный јаан үре-
дүлер өткүретенин, јаан черүлерди ары-бери
көчүрерин ажындыра айдыжарын, бой-бойы-
нан бу керектерде туружар улус алыжарын
молјоп јат.

Экономический өзүм јанынан өмөлөжип ко-
жо иштеери ого буудак эдип турган бир кезек
шылтактарды јоголторын, колбуларды элбе-
дерин јөмөжөрин некеп јат. Садыжарын эл-

бедери, индустриальный ла транспортный јаан проекттерди тургузарында кожо туружары, анайда ок энергетика ла сырьевой ресурстар аайынча өмөлөжип иштеери, албатынын су-кадыгын ла ар-бүткенди өмөлөжип корыыры — бастыразы амыр-энчү коштой турарынын ла өмөлөжип кожо иштеерининг элбек программазы болуп јат.

Культура, үредү, информация, айылдажары јанынан колбуларды јарандырарына ууландырган шүүлтелер Заключительный актта јарт айдылган. Јөптөжип алганы өмөлөжип кожо иштеерин јакшы чокумдаган, ол Европанын албатыларынын культурный колбуларынын јолдорын элбедер, бой-бойына культура јанынан байгызар, бой-бойын јакшы ондожор айалга төзөп туру. Эң ле јаан учурлу керек госуударстволордын закондорын тооры, анайда ок олордын ичбойындагы керектерине киришпези болуп јат.

Бистинг делегациянын башкараачызынын нөк. Л. И. Брежневтин куучынын сүрекей јилбиркеп уккандар. Ол трибунадан түжер тужында колчабыжулар анчадала тын болгон. Ол амыр-энчү учун турушкан кижини уткыганы болгон. Бистинг партия, совет албаты нөк. Л. И. Брежневтин эрчимдү ле турумкай тартыжузын бийик баалап, онын Хельсинкиде айткан куучынын бүткүлинче јарадып турулар.

Кезик улус Текшиевропейский јуунды Венский ле Версальский конгресстерле тундеерге албадангылайт. Анайда тундегени неге де јарабас керек, ол бу јууннын учурын јабыс көргөни болуп јат. Керектин чынын алза, Венский конгресстинг чыгарган јөби аайынча

каандардын реакционный Агару союзы төзөлгөн болгон, ол союзтын керегин эмди военный НАТО-дый биригүлер онон ары көндүктирип јат.

Версальский конференцияда тургускан договорлор ло јөптөжүлер јаан блааш-тартыштарга экелген, онон ары ол тартыштар экинчи телекейлик јууга көчкөн.

Венский де, Версальский де конгресстерде јенүчилер бойлорынын күүн-табын јендирткендерге колбогондор. Эмдиги Хельсинкиде өткөн туштажу кажы ла туружаачы тен праволу төзөлгөлө, бийик ле агару амадуларды — Европада амыр-энчү бек болорына јаан кубулталар эдер амадуларды јүрүмде бүдүрер ууламјыла өткөн. Хельсинкиде турушкандардын бастыразы јенү алган. Л. И. Брежневтин јолду темдектегениле болзо, јууннын шылтузында «јенүчилер ле јендирткендер, тапкандар ла јылыйткандар јок болгон. Јуун — ол ак күүн-санаанын јенүзи». Он бир мун миллион квадратный километр јерлү, 647 миллион кижилү континенттин историясында баштапкы ла катап амыр-энчүнин бек төзөлгөзи салылган, бастыра ороондорго ло албатыларга јарамыкту најылашты ла өмөлү иштеерин элбедерин јеткилдеер айалга төзөлгөн.

«Бистин шүүлтеле болзо, јууннын төс итогы телекейлик уур айалгаларды јымжадары там ла чокум материальный төзөлгөлү болуп браатканында болуп јат. Анчадала айалгаларды јымжадары материальный төзөлгөлү болуп барып јатканы Европада амыр-энчүни чын ла бек ле бузулбас эдер арга берер учур-

лу бастыра керектердин төзөлгөзи мында» — деп, Л. И. Брежнев айткан. Государстволордын ортодогы колбулардын чын-чике ле чындык ээжилерин жарлаары — бойынын учуры аайынча жаан учурлу керек болуп јат. Је ол ээжилерди эмдиги телекейлик колбуларды бектештирери, оларды јүрүмде тузаланарын јеткилдеери ле оларды телекейлик јүрүмде кем де буспайтан закон эдип алары база жаан учурлу.

Текшиевропейский јуун амыр-энчү бек болорына ууландыра эткен баштапкы алтам деп, Советский Союз бодоп туру. Политический айалга јымжаганын военный айалганы јымжатканыла јөмөөр керек. Бу план аайынча баштапкы јерде турган задача Төс Европада јуу-јепселдү ийде-күчтерди ле мылтык-бычакты астадар јолдор табары болуп јат. Айалганы јымжадарынын материальный төзөлгөзин оноң ары элбедери, теренжидери ле оны телекейдин бастыра бөлүктөрине јайары јанынан ичкери јангыдан жаан алтамдар эдер керек. Ол амыр-энчү сүүген ороондордон јангыдан жаан ийделер чыгымдаарын, амыр-энчүнинг ле уур айалгаларды јымжадарынын керектерине чаптык эдип турган ийде-күчтерди јенгерин некеп јат.

Күнбадыш Германияда ХДС/ХСС деген партиялардын он ийде-күчтери уур айалганы јымжадарынын профессиональный өштүлери. Олор јууннын јөптөрине удурлажып јат. Олордын тартыжузына Пекин кожула берди. Синьхуа агентство мынайда бичиген: «Европада јеткер јок болорын јеткилдееринде јууннын документтеринин бир де учуры јок».

Пекиннинг Текшиевропейский јуунды каргаганы көп угулып турганында кижикайкаар неме јок. Олор бу јуунды өткүрерине чаптык эдип болбогонына сүрекей кородоп јат. Европанын јозогын өскө континенттерге јайылып турганы олорго јарабай јат.

Европада јеткер јок болорын јеткилдеери ле өмөлөжип кожо иштеери аайынча јуун албатылардын иженчизин бүдүрген. Ак күүн-санаа јенген. Текшиевропейский јууннын једими — ол јууннын бастыра туружаачыларынын, амыр-энчү сүүген бастыра улустын ла ороондордын једими болуп јат.

Бистинг орооннын ишкүчиле јаткандары јууннын итогын көдүрингилү јарадып, бүткүлинче јарадып турулар. Бистинг албатынын КПСС-тин XXV съездин иште јарамыкту једимдерле уткыырга белетенип турганы Советский госуударствонун ийдезин тындып, амыр-энчүнин, албатыларга јеткер болбозынын ла јайымынын ленинский политиказынын төзөлгөзин тындып туру.

В. Катаев.

ТУУЛУ АЛТАЙДЫҢ ИСТОРИЯЗЫНАҢ

ЖАЙЫМ ЭКЕЛГЕНДЕР

(Колчактын черүзин Туулу Алтайда оодо сокконынын 55-чи жылдыгына)

1920 жылдагы 10 сентябрь Улалуга (эмди Горно-Алтайск город) ундылбас сүүнчилү күн болуп арткан. Ол күн 26-чы Златоустовский дивизиянын кызылчерүчил полкторынын бирүзине Бастырароссийский Төс Исполнительный Комитеттин Кызыл маанызы берилген. Бу керекти Улалунын бастыра журт улузы, ол тушта журтта турган гарнизоннын жуучылдары ла командирлери текши албатынын байрамындый темдектегендер. Улалуда жаткан улус жааны-жажыла площадька чыккан. Ондо көп улус турушкан митинг өткөн. Ишкүчиле жаткандар Туулу Алтайды Колчактын ла Кара-Корумнын колтукчыларынан жайымдаганы учун изү быяанын айткандар. Мактулу жуучыл керектери учун башкарунын бийик кайралын — Кызыл Мааны алган 234-чи Казанский полктын кызылчерүчилеринин колонназы торжественный базытла базып өткөндөр. Революциянын күндүлү Кызыл Маанызыла Туулу Алтайда тартышкан өскө эки полк база кайралдаткан.

Колчактын черүзин оодо согорында Кызыл Мааныла кайралдаткан 5-чи черү төс учурлу керек эткен. Контрреволюцияла өткөн от-калапту согуштарлу 1918 жылдын жайында тө-

зөлгөн ол черү Волганын жакаларынан Тымык тенгиске жеткен. Онын көп бөлүктери Заволжьеинин, Уралдын, Сибирьдин ле Ыраак Күнчыгыштын жуучыл жолдорыла өдүп, жалтанбас керектериле өчпөс макка киргендер. Олордон ат-нерезиле анчадала 26-чы Златоустовский стрелковый дивизия аңыланган. Онын командири гражданский жуунын геройы, большевик Ян Петрович Гайлит болгон. Локту латыш крестьяниннин уулы, Кызыл Черүге бойынын күүниле кирген кижини, Я. П. Гайлит дивизияда батальоннын командиринен начдивке, онын кийнинде дезе Сибирьдин военный округынын командующийине жетире өскөн.

Алтайдын ишкүчиле жаткандары жуучыл макка кирген 26-чы Златоустовский дивизияны партизандардын Ефим Мефодьевич Мамонтов баштаган черүзи ле Иван Яковлевич Третьяк баштаган 1-кы горно-конный дивизиязыла биригеле, крайды Колчактын олжозынан учына жетире жайымдаганы учун эске быйанду алынып жадылар.

26-чы Златоустовский дивизиянын историязы — ол Совет жанга, ишкүчиле жаткандардын ла Ленин төзөгөн партиянын керегине акту күүн-санаазыла толо берингенинин мактулу жозогы. Дивизиянын частытары Алтайдын партизандарыла биригеле, кату жуу-согуштардын кийнинде амырап, 1919 жылдын декабрь айынан ала 1920 жылды бүткүлдей Алтайда болгондор.

Колчактын Черүзинин Туулу Алтай жаар тескерлеген арткан-калганын оодо согор жакылта Кызыл Черүнин 78-чи бригадазына бе-

рилген. Бригаданын командующийи Васильев, военкомы Лысок болгон. Бригадада жуу-согушта таскаган Күнбадыш облисполкомнын 232-чи, 233-чи Казанский ле 234-чи Кичү-Вишерский полкторы болгон. Бригадага аңылу саперный рота берилген. Полкторды ченемелдү жуучыл командирлер Боткунов, Мейерсен, Нератов баштагандар.

Олордын бойлоры керегинде бир канча сөс: Арсений Николаевич Боткунов — дивизиянын ветераны, учы-төзиле пролетарий, бөс согоочы болуп иштеген кижини. 1917 жылда февраль айда болгон революциянын кийинде ле ол бойынын классовой санаа-шүүлтезиле Кызыл гвардияга кирген. Ол гайдамактарга удурлажа тартышканы учун өштүлөр оны Киевтин түрмезине суккандар. 1918 жылдын жайында, контрреволюцияла күүн-кайрал жоктон тартыжу өдүп турган өйдө, нөкөр Боткунов Казаньнын жанында ишмекчилерден төзөлгөн 26-чи дивизияга кирген отрядты башкарган. Онон ары ол батальоннын командири, полктын командиринин болушчызы, Күнбадыш облисполкомнын адыла адалган 232-чи полктын командири болгон. Ол полк ло дивизия өткөн бастыра жуу-согуштарда турушкан. Соңында, 1921 жылда, ол Тюмень-Ишимнин Жерлеринде кулактарла, эсерлерле биригип көдүрген түймеенди оодо согорында жалтанбас жуучыл ийдезин көргүскени учун жуучыл Кызыл Мааны орденле кайралдаткан. Ол Унгренин Байкалдын ары жанында турган бандаларыла жалтанбастан тартышкан.

234 номерлү Кичү-Вишерский стрелковый полктын командири нөк. Нератов керегинде

база көп мактулу сөстөр айдар арга бар. Ол полктын военкомы, адъютанты болор тушта командиринин жуучыл керектерин темдектеп, өткөн көп жууларда болгон бир согушта (Обухово деп деремненин жанында) Нератов командовать эткен полктын эки ротазы өштүнин канча катап көп черүзинин айдары жок от-калапту табарузын туй соккондорун кере-леп бичиген. Полктын командирине баштаткан кызылчерүчилер жалтанбас. турумкайын 1919 жылда 30 октябрьда Ишим деп сууны түрген кечер тушта көргүскендер. Кулундунун чөлдөриле Камень-на-Оби город жаар түрген ичкерлеер тушта Нератов баштаган 234-чи полк сутказына 120 беристеден өдүп турган. Ол ок өйдө полк жуу-согушка кандый ла өйдө белен болгон.

78-чи бригаданын полкторынын командирлерине Туулу Алтайдын партизандарынын жуучыл позицияларын солуйла, Колчактын тууларда жажынган арткан-калганын учына жетире оодо соксын деп жакылта берилген. Ол тушта жуу-согуштар көөлмөк-чакпынду Аркыт суунын оозынан Сокжарык, Ийин журттардан ала Алтын-Көлдун түштүк жаказына жетире өдүп турган, 232 полктын батальондоры Алтын-Көлгө лө Чемалга ууланган, өскө эки полктын кызылчерүчилери Чуйдын жолыла ууланган. Март айдын учында олар Иван Николаевич Третьяктын дивизиясынын партизандары жуулашкан жерге келип, оларды солып туруп алгылаган. Третьяктын дивизиясы мактулу жуучыл жолды өдөлө, тылга чыгып, черүчилери айыл-журттарына жангылаган.

Je айландыра кыр-тайгаларда жажынып

отурган өштүнинг ийде-күчи ас эмес болгон. Ол тушта Колчактын арткан-калган черүзінде ок-тарыла жеткилделген солдаттардын ла офицерлердин тоозы эки мунга једип турган. Олјого киргендердин ле ол јанынан биске качып келгендердин сөзиле болзо, Қайгородов баштаган бириктирилген отрядка төрт полк ло бандиттердин Төжүлей баштаган отряды кирип турган. Қажы ла бир полкто төрт јүстен (јартап айтса, 100—150 кижиден) кижиде, 15—20 пулемет, јуулажарга јеткедий мылтыктар ла патрондор болгон. Қайгородовтын гвардейский отрядынын төс тайагы — ак казактар бир канча јүс ле Алтайдын атту дивизионынын бөлүктери болгон. Колчактын тескерлеп брааткан черүзінде Туулу Алтайдын акгвардейский офицерлер Сатунин ле Қайгородов албанла кожуп алган јурт улузы болгон. Өштүнинг «Қатунский» ле «Чуйский» деп адалган полкторы Улаганнын јеринде, «Улалинский» полк Алтын-Көлдин түштүк јаказында турган. Чуйдын јолын туйуктаарга Алашский полк турган. Онын бир бөлүги Јодрс, бирүзи дезе Курай јурттарда туй турган. 1920 јылда февраль айдын учында Колчактын Черүзи Улаганда турган үч полктын күчиле Алтын-Көл, Артыбаш ла Кебезен ажыра Бийск јаар ууланар амадулу болгон. Је партизандардын Күнчыгыш Қазахстаннан «Қырлардын кызыл мүркүттери» деп адалган полкы Қош-Агашка киргени керегинде јетирүнинг кийнинде актар ол табарудан бойлары мойногылаган.

78-чи бригаданын частътары ичкери турган позицияларга чыгала, табаруга түрген көч-

көндөр. Туу-кырларлу жердеги жуу сүрекей уур-күч те болзо, 234-чи полктын роталары 1920 жылда 2 апрельде Айгулак деп жерге жеделе, жуу-согушка киришкелеген.

Айландыра каскак кайа-ташка курчаткан Айгулакта бөктөнүп алган өштүгө жедерге күч болгон. Кайа-таштардын ортозына кирип алган актар тын удурлашкылаган.

Кырлардын ортозында учурап турган Айгулакты катуу жерлерге удур келип болбо-зун. Онызын билип, Кичү-Вишерский полктын командованиези каскак сойокторды кечсин деп эки рота ийген. Оныла коштой өштүнүн терең тылы жаар, Чибит журтты курчай, бир батальон ийген. Актарды Айгулакка туйуктайла, ол ок өйдө полктын өскө бөлүктери өштүгө удур адышты үзүги жоктон өткүрип тургандар.

Жуунун үчинчи күнүнде есаул Кайгородов бойынын парламентарийлерин ийип, олар ажыра советский черүчилерге олжолодор күүнин жетирген. Кайгородовло туштажу Чибит журтта өткөн. Же ондо өткөн куучын-эрмек кандый бир чокум-жарт түп-шүүлтеге экелбеген. Есаул бойынын отрядын кызылдарга канайда табыштырары керегинде жөптөжөрдин ордына Совет жан бек эмес деп куру философия жайып, калыраган. Кайгородов эрмек-куучынды анайда өнөтийин узадып, ол ок өйдө бойынын отрядын онон ары тартышка белетеп турганы жарт болгон.

Өштүнүн сүмезин билип алала, 26-чы Златоустовский дивизиянын начальниги 78-чи бригаданын частытарына жуу-согуштарды ойто баштайла, кезем табару эдип, Колчактын

черүзинин арткан-калгандарын бир согулта-ла јоголтор јакылта-приказ берген. Ол приказты бүдүрип тура, 234-чи полк командири Нератовко ло военкомы Богатыревко башта-дып, 7 апрельдин алдындагы түнде токтомы јок түрген табару эдип, Айгулак деп кичинек јуртты колына алала, өштүден 50 кижини олјого кийдирген. Ол ок күнде кызыл јуучыл-дардын колына Чибит јурт кирген. Анайда, маловишерецтердин јуучыл табарузы јенүлү божогон.

Бухтарма јанынан 26-чи дивизиянын часть-тарына кожуларга Кызыл Черүнин Семипала-тинсктеги группазына кирип турган «кызыл шонкорлордын» полкы келип јаткан. Олорло колбу тургузып туштажарга Чибиттен тил алыжар улус ийилген. Кызылчерүчилерге бий-иктей јаткан кату јерлерди өдөргө келишкен. Анда тын сооктордон таштар јара тогуп, соок салкын улай ла согуп турган. Кызыл Черүнин јуучылдары мында апрель айда ичкерлеп барган. Ол өйдө анда сооктор тегин де тын, је түнде анчадала коркушту болотон. Кызыл-черүчилерге кандый уур-күч айалгата учу-раарга келишкенин 26-чи дивизиянын 2 ап-рельдеги кыска оперативный сводказы көргү-зет. Анда айдылганыла болзо, 234-чи полкко Чуйдын трагыла ичкерлеп барарга кырлар јаан буудак эткен. Јол 25 беристеге јуук улай ла сан өрө барат, јолой бир де јурт јок, полк јабылактанар да аргазы јок, ачык тегеринин алдында конуп јат.

Је арка-туулу јерлерде јуулажарга кандый да күч болзо, 78-чи бригаданын полкторы јана баспай, ичкерлеп брааткан. 233-чи полктын

батальоны токтоду јоктон барып, 9 апрельде Улаган јуртты јуулап алган, эртенгизинде дезе Улаганнан 40 километр ыраагында, тўндүк јанында, јаткан Кату-Јарыкка кирип барган, 12 апрельде 233-чи полктын батальоны кенейте табару эделе, Көмүртүк деп өзөкти колго алган. Ол ло күнде Алтын-Көлдин тўштүк јаказында турган эр улустын Чолушмандагы монастырин јуулап алгандар.

233-чи полктын түрген ичкеерлежинин шылтузында Колчактын частьтары оодо соктырткан, јүстер тоолу јуучылдары олјого кирген, көп трофей алдырткан. Јаңыс ла Улаганды эбиреде үч офицерге баштаткан 185 ак казактар олјого кирген, 163 мылтык, 42 үлдү, эки пулемет алдырткандар. Көмүртүк өзөктө бүткүл Алашский полк бастыра мылтык-јепселиле кожо олјолоткон. Чолушмандагы монастырьды алар тушта өштүнин 270 солдады ла 12 офицери олјого кирген.

Колчактын туй соктурган Кайгородовко баштаткан черүзинин арткан-калганы Чолушманды өрө барала, Тува јери ажыра Монголия јаар качкан. Монголдын Кобдо деп городына олордон јүк ле 29 солдат ла офицер јеткен.

1920 јылда апрель айдын ортозы киреде Улаганнан ала Алтын-Көлгө јетире јерлер ончозы јайымдалган. Бу ок өйдө Чуй ичиндеги јерлерден өштүнин черүзи сүрдүрткен. 11 апрельде 234-чи полктын батальоны Кош-Агаш јуртка, 14 апрельде дезе граннын јанында Тожонтыга кирип барган. 234-чи полктын частьтары советский государственный границага чыгып, коштой јерлерди јайымдады.

Шак анайда 1920 жылда 2-ден 14 апрельге жетире, 13 ле күннин туркунына, кызылчерүчилер Чуй ичиле эки жүс километрден артык, Чолушман ичиле база анча ок кире жерди өдүп баргандар. Олорды кар да, корон сооктор до, кайыр туулар ла каскак кайа-таштар да токтодып болбогон. Кызыл Черүнин регулярный частътарынын турумкай тартыжузынын шылтуунда Туулу Алтай бүткүлинче Колчактын черүзинен ле онын колтыкчыларынан — каракорумовецтерден жайымдалган. Ол жерлерде Совет жан ойто орныктырылган. Анайда Алтайда гражданский жуу жегүлү божогон.

26-чы дивизиянын частътары Алтайдын тууларында ат-нерелү керектериле гражданский жуунын исторিয়াзында жаркынду страница кошкон. Крайды колчаковецтерден жайымдаган ой дивизияга база бир сүүнчи экелген: ВЦИК оны Күндүлү Революционный Кызыл мааныла кайралдаган. Андый бийик кайралды Туулу Алтайда жуулашкан өскө дө үч полк алган.

Кызыл маанылу 26-чы Златоустовский дивизиянын исторিয়াзы Коммунистический партияга баштаткан ишмекчилердин ле крестьяндардын Улу Октябрьдын идеялары учун жана баспас героический тартыжузынын жаркынду кереези болуп жат.

Кызыл жуучылдар тынын да кысканбай, темирдий бек турар, коркушту уур-күчтерди жегип чыгар ийде-күчти кайдан алган? Олор эн ле озо бойынын тартыжузы чындык болгонына бүдүп турган. Советский Россиянын ишкүчиле жаткандары революционный, жайымдаанаачы жуу өткүрип турган.

С. Пахаев,

ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНЫЙ ТАСКАДУ ЛА КИНО

Ишкүчиле јаткандарды интернациональный таскадарында кинонын учуры сүрекей јаан. «Советский кинематографты оног ары өскүрер иштер керегинде» КПСС-тин Төс Комитединин јөбинде коммунистический строителстводо киноискусствонин учурын тыгыдар задача тургузылган.

Бу задача дезе, эн ле озо партиянын өткүрип турган идейно-воспитательный ижинде кинонын учурын бийиктедерин некеп јат. Ол некелтенин төс ууламјызы ишкүчиле јаткандарды марксистско-ленинский көрүм-шүүлтөлү, бек идейный күүн-тапту, советский патриотизмге ле пролетарский интернационализмге чындык эдип таскадары болор учурлу.

Бистин өйдө Советский Союзтын ла өскөдө социалистический ороондордын тыш јанында јана баспай турумкай өткүрип турган политиказынын шылтузында телекейлик колбуларда керек болзо тузалангадый (позитивный) кубулталар болуп јат, башка-башка общественный стройлу госуларстволор амыр-энчү коштой јуртаар ленинский ээжилер јүрүмде там ла элбеде бүдүп јат.

Телекейде болуп турган андый кубулталарла колбой идеологический сурактар сүрекей јаан учур алынып туру, ненин учун дезе, амыр-энчү коштой јуртаары эмдиги өйдөги

төс килешпестерди — капитализм ле социализм ортодо келишпестерди јоголтпой јат. Марксисттер-ленинецтер мынан да ары кандый да бүдүмдү антикоммунисттерди, олор кандый да «јаңы» теориялар таап турза, иле-јартына чыгарып, бойынын идеялары учун турумкай тартыжар.

Искусствонун сүрекей тын ийделү болуп турган бөлүгин — киноны буржуазный идеологтор телекейде айалганы катуландырар амадуга болуп, «психологический» јуунун ийде-күчи эдип элбеде тузаланып јадылар. Андый ишти берип турган ла оны бүдүрип турган улус ума-јок көп «мифтер» (кей куучындар) таап, олор улус бойынын санаазында чын јүрүмнин аайына чыгып болбос деп бодоп турулар.

Идеологический тартыжуда социалистический ороондордын киноискусствозынын төс учурлу ууламјызы — социалистический ле коммунистический идеалдарды көргүзип, јаңы көрүм-шүүлтелү кижинин табылып келген исторический учурын јартап, пролетарский гуманизм, интернационализм учун туружып, улустын санаа-шүүлтезинде частнобственнический, буржуазный ла оокбуржуазный арткан-калган корум-шүүлтелерле күүн-кайрал јоктон тартыжып турган, социалистический бүдүмдү јадын-јүрүмди ле шүүлтени корулап турган кинопроизведениелер эдип чыгарары болуп јат.

Шак ла андый фильмдер социалистический ороондордын миллиондор тоолу албатыларынын общественный көрүм-шүүлтезин, эстетический күүн-санаазын төзөп јат.

Эмдиги өйдө идейно-политический иштин

системазында аңылу јерде ишкүчиле јаткандарды патриотизмге ле интернационализмге үредип-таскадары туруп јат. Ненин учун бис интернациональный таскаду керегинде көп катап айдып јадыс? Ненин учун дезе, эмди телекейлик айалга јымжап келгениле коштой, буржуазный идеологтор, антикоммунисттер, империалисттер СССР-дин албатыларынын ла телекейлик социалистический системанын албатыларынын ортодо најылыкты үзерге амадап, калјулу пропаганда өткүрип јадылар.

Бистин обществодо албатылар ортодо карындаштык ла најылык колбулар тургузылып, интернационалистический идеология баш јерде алаңзу јоктон туруп та јаткан болзо, эмди ишкүчиле јаткандарды патриотический ле интернациональный јанынан үредип-таскадары бойы ла автоматически бүдүп калар деп айдарга болбос.

Бистин Горно-Алтайский автономный областьта 66 национальностыту улус јуртап јат. Олордын көрүм-шүүлтелери, национальный колбулары бирлик амадуга келижип, чып ла чын карындаштык тургузылган. Је, каа-јаа да да болзо, национальный колбулар јанынан анан-мынан јастыра шүүлтелер угулат.

Бис андый учуралдарла јана баспас тартыжу өткүрер, кандый ла национальностыту ончо ишкүчиле јаткандарды советский патриотизмге ле пролетарский интернационализмге үредип-таскадар учурлубыс.

Ишкүчиле јаткандарды албатылардын ленинский најылыгынын ээжилерине үредип-тазыктырары дегени не?

Ол бастыра советский албатынын бирлик

Төрөлин — Советский Социалистический Республикалардын Союзын, кижиликке социализмнинг элбек јолын ачып берген, эмди коммунизмди јенүлү бүдүрип турган Улу Октябрьдын ороонын сүүр ле ого беринер күүнтабын тыгыдары ла өскүрери болуп јат.

Ол албаты-јонды социалистический најылыктын бирлигининг ончо албатыларынын бирлигининг улу ээжилерине тайанып, үредип-таскадары, пролетарский интернационализмнинг керегине чындык, коммунизмнинг, амыр-энчүнинг ле албатылардын јайымынынг өштүлерине күүн-кайрал јок болор эдип тазыктырары.

Москвада өткөн IX Телекейлик кинофестиваль интернационализмнинг јаркынду көрүзи болгон, ол «Киноискусстводо гуманизм учун, амыр-энчү ле албатылар ортодо најылык учун!» деген кычырула өткөн.

Идеологический иштинг ончо бөлүктеринде бистинг алдыста турган задача албаты-јон социализмнинг улу јенүлерин билип аларына, нациялар бирлик амаду учун тартыжуда карындаштык колбулардын учурын јарт ондоп билерине эрчимдү болуш јетирери болуп јат.

Калганчы јылдарда интернациональный најылыктын вечерлерин өткүрери јанжыга берген. Шебалин аймакта «Бистинг најыларыс бастыра телекей үстинде», «Бузулбас бирлик», «Јииттер империализмди иле-јартына чыгарат» ла өскө дө темалар аайынча интернациональный најылыктын вечерлери терен учурлу ла јилбүлү өткүрилген. Андый вечерлерди белетееринде ле өткүреринде кинонынг, клубтын ишчилери эрчимдү турушкылайт. Вечерлерди өткүреринде массовый информация-

нын — кинонын, радионун, телевидениенин —
средстволоры элбеде тузаланылат. Ол вечер-
лерде, темдектезе, 1968 жылда Софияда јашөс-
күримнин ле студенттердин IX Телекейлик
фестивали керегинде «Јүрүм жүрер ой», Совет-
ский Союзтын бийик үредүлү заведениелерин-
де үренип турган студенттердин јадын-јүрү-
ми керегинде «Најылар најылардын ортозын-
да» деген ле өскө дө документальный кино-
фильмдер көргүзилген.

Кинофикациянын бөлүги интернациональ-
ный таскаду јанынан бойынын практический
ижинде јаан ајаруны кинолюбительдердин
ижине эдет. Темдектезе, Шебалиндеги ан өс-
күрер совхозтын киномеханиги Коровников
Иван Васильевич совхозко юбилейный Күндү-
лү Знак табыштырганы, эн артык механиз-
рованный звено, анда иштеп турган башка-
башка национальностторлу улус, шеф-на-
ставниктер керегинде ле өскө дө темаларга
любительский кинофильмдер соккон. Кинолю-
битель Юдин Николай коммунистический суб-
ботниктен фильм согуп алган.

Ишкүчиле јаткандарды интернациональный
таскадарында јаан учур кинолекторийлерге
берилип јат. Олор областьтын јаан деген
52 јурттарында иштейт. «Знание» общество-
нын аймактардагы бөлүктери киносетьтин ди-
рекцияларыла кожо кинолекторийлердин
ижин пландап јадылар. Пландарды тургузар
тужында ишкүчиле јаткандарды, өзүп јаткан
јашөскүримди интернациональный үредип-
таскадары аңылу јерде туруп јат.

Јаан ајаруны јоруктап жүрүп иштеер клуб-
тардын ижине эдер керек. Олордын тематиче-

ский пландарында интернациональный таска-
дунын темалары жаантайын болуп турзын деп
кичеенедис. Темдектезе, Кош-Агаштагы ай-
макисполкомнын культура бөлүгинде «Ленин
ле ой» деп жоруктап жүрер кинолекторий тө-
зөлгөн.

Бистин область Монголиянын Албаты Рес-
публиказында Баян-Улэгей аймакла жуук
колбулу. Бу аймак Кош-Агаш аймактын жа-
нында туруп жат. «Кызыл Мааны» колхоз дезе
коштой жаткан госхозло мөрөйлөжип туру.

Монгол нөкөрлөр бистин жерге келгенде
промышленный предприятиелердин, колхоз-
тордын, совхозтордын, албаты үредүзинин
органдарынын, медицинский, культурно-про-
светительный учреждениелердин ижиле те-
ренжиде таныжып, бистин ченемелисти туза-
ланып жадылар. Олор бу жуукта келерде,
МНР-дин 50 жылдыгына учурлалган байрамга
нөкөр Л. И. Брежневтин ол ороондо жоруктап
жүргени керегинде кинофильмди экелгендер.

«Киноискусство миллиондор тоолу улустын
санаазына ла жүректерине айдары жок жаан
камаанын жетирип жат. Бу жаан камаанду
ийде-күч гуманизмнин ла социальный өзүм-
нин, кижини духовный ла нравственный жаны-
нан үредип-таскадарына камаанын жетирери
сүрекей жаан учурлу болор эди» — деп,
Л. И. Брежнев Москвада өткөн VIII Телекей-
лик кинофестивальдын уткуулында бичиген.

Партиянын берген жакылтазын ак-чек бүдү-
рери учун областьтын киносетьте иштеп тур-
ган улузы эрчимдү иштеер деп алаңзыбай
айдар керек.

В. Каташ.

**1975-1976 ҮРЕДҮЛҮ ЖЫЛГА ПЛАН
ТУРГУЗАРЫНА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ СУРАКТАР
АДЫНЧА ШҮҮЛТЕЛЕР**

Методический советтердин ижинин планы үч бөлүктөн туруп јат:

1) Пропагандисттердин семинарларын өткүрерине берилген теоретический јөптөр.

2) Јакшы иштү пропагандисттердин ченемелин шиндеп, таркадары јанынан јөптөр.

3) Предприятиелердеги, учреждениелердеги, колхозтордогы ла совхозтордогы методический советтерге (секцияларга) болуш јетирери јанынан јөптөр.

Бу планнын баштапкы бөлүгине мындай јөп-јакарулар кирет: пропагандисттердин жылдык пландарын КПСС-тин райкомдорында, горкомында шүүжип көрөр; пропагандисттердин семинарларында башкараачы ишчилер айдатан куучындардын пландарын шүүжер; өткөн семинарлардын содержаниезин ле методический кемин шиндеер; занятиелерде тузаланарга керектү јербойынын материалдарын јуунадар; үредүге керектү көргүзүлү пособиелер белетеер ле практический занятиелерди јилбүлү өткүрерге болушту эп-сүмелерди таап тузаланар.

1975-1976 үредүлү јылда өдөтөн экономический занятиелерде мындай сурактарга ајару эдер керек:

— курсты өдөр тужында теориянын ла практиканын колбузын тыгыдарына;

— политический ле экономический үредүде
практический жакылтаалардын жылбиркедер
учурына;

— угаачыларды жүзүн-башка эп-аргаларды
тузаланып, тагынан иштеерге үредеринде
пропагандисттердин башкараачы учурына;

— угаачыларды марксистско-ленинский тео-
рияны үренерине куучын-беседа ажыра жыл-
биркедерине;

— пропагандисттер угаачыларды марксист-
ско-ленинский экономический теорияны үрене-
рине жылбиркеткедий жагы эп-аргалар таап,
ижинде тузаланарын жеткилдеерине;

— пропагандисттер ижинде көргүзүлү посо-
биелерди, технический средстволорды элбеде
тузаланарына, кино, телевидение көрөрине,
албаты-хозяйственный једимдердин выставка-
зына ла озочыл предприятиелерге экскурсия-
лар өткүрерине;

— пропагандист воспитательный ла башка-
раачы ижинде тузаланылып турган озочыл эп-
аргаларга;

— пропагандисттин тагынан иштеер пла-
нынын содержаниезине ле оны ол канайып
бүдүрип турганына;

— улусты коллективиндеги производствен-
ный задачаларды бүдүрерине жылбиркедерге
экономический үредүни тузаланарына;

— иштин арбынын бийиктедерине, продук-
циянын чындыйын јарандырарында сырьены,
стройматериалды, электроэнергияны кымакай-
лаарында ла ишкүчиле јаткандардын эрчи-
мин тыгыдарында экономический үредүнин
салтарын көдүрерине;

— организацияларда, предприятиелерде

пропагандисттердин семинарларын өйлү-өй-инде өткүрүп турарына;

— экономический сурактар аайынча предприятиелерде ле учреждениелерде пропагандисттердин ле методический советтердин семинарларын өткүрүп турарына;

— политический ле экономический үредү-нин системазындагы үрөнөөчилердин билгирин шиндейтен эп-аргаларга ла онон до өскө сурактарга ајару салынар учурлу.

Политшколдордын ла теоретический семинарлардын ижин шиндеп, олардын ченемелин таркадар ишти чике төзөп аларга амадап, мындай сурактарды ажындыра белетеер:

Политүредүни јаантайын ајаруда тудуп, оны чике башкарарга, КПСС-тин райкомдорынын, горкомынын члендеринен аңылу группа тудуп алар.

Угаачылардын билгирин шиндейтен сурактарды эртеден тургузып, белетеп алар.

Пропагандисттердин ченемелин шиндее-ринде тузаланатан эп-аргаларды (занятиелерге жүрүп, ачык занятиялар өткүрүп, угаачыларла куучындажып, сурактарлу анкеталарга каруулар бичидип) ажындыра темдектеп белетеп алар керек.

1975-1976 үредүлү жылда КПСС-тин райкомдорында ла горкомында өдөтөн методический конференцияга белетенетен иштердин бирүзи — пропагандисттердин ижининг озо-чыл ченемелин элбеде таркадары болуп јат.

Экономический сурактар аайынча методический советтер, КПСС-тин райкомдоры, горкомы ижин экономический үредүнинг төс ууламјыларыла колбулу өткүрер учурлу.

ЛЕКЦИЯЛАРДЫҢ, ДОКЛАДЛАРДЫҢ ЛА БЕСЕДАЛАРДЫҢ ТЕМАТИКАЗЫ

1. Европада јеткер јок болорын јеткилдеери ле өмөлөжип кожо иштеери јанынан Совещание — телекейлик јаан учурлу керек, кату ай-алгаларды јымжадарында јаңы алтамнын башталгазы.

2. Европада јеткер јок болорын јеткилдеери ле өмөлөжип кожо иштеери јанынан Совещаниеде нөкөр Л. И. Брежневтин айткан куучыны — эмдиги өйдин јаан учурлу политический документи.

3. Партиянын XXIV съездинин тургузып јараткан «Амыр-энчүнин Программазын» јадын-јүрүмде бүдүрери јанынан КПСС-тин ла Советский госуударствонун өткүрип турган ижи.

4. Европада јеткер јок болорын јеткилдейтен коллективный системаны төзөйтөни — советский амыр-энчүнин программазынын төс задачаларынын бирүзи.

5. Европадагы айалга ондолгоны, экинчи телекейлик јуунын ла јуунын кийиндеги өзүмнин политический итогторынын тынганы.

6. Телекейдеги кату айалганы јымжатканын чокум материальный учурла јеткилдегени Европада јеткер јок болорын јеткилдеери ле өмөлөжип кожо иштеери јанынан Совещание-нин текши једими.

7. Төс Европада јуу-јепселдү ийде-күчтерди ле јуу-јепселдерди астадатаны — Европада

текши јеткер јок болорын јеткилдейтенинин элден озо бүдүретен задачаларынын бирүзи.

8. Текшиевропейский совещание — ондо турушкан госуларстволордын ортодо экономикада, наукада, техникада ла культурада бойбойларына јөмөжөтөнин чик-јок элбедерине ле тыгыдарына јарамыкту арга.

9. Амыр-энчүни ле албатылардын најылыгын тыгыдарынын јилбүлерине болуп, улустын ортодо колбуларды, информациялар алыжарын элбедетени — башка-башка общественный стройлу госуларстволордын өмөлөжип кожо иштейтенинин јаан учурлу кереги.

10. Кату айалганы јымжадарын элбедетени, теренжидетени ле телекейлик бастыра јерлерине таркадатаны — СССР-дин амыр-энчү сүүген политиказынын амадуларынын бирүзи.

11. Лениннин амыр-энчү коштой турары ла өмө-јөмөлү болоры јанынан ээжилери јүрүмде тузаланылат.

12. КПСС-тин тыш јанындагы ленинский политиказынын классовый, интернациональный кебери.

13. Телекейлик кату айалганы јымжадатаны ла телекейлик революционный процесс.

14. Социалистический најылык — телекейлик аренада јакшынак кубулталарды јеткилдейтенинин төс айалгазы.

15. Бастыра антиимпериалистический ийдекүчтердин бирлиги ле нагы учун КПСС-тин тартыжузы.

16. Империализмнин ле монополиялардын биригүзи — амыр-энчүнин ле албатылар ортодо јеткер болбозын јеткилдееринин керегине јеткерлү.

17. Китайдын башкараачыларынын каршулу ижи — телекейлик жүрүмнинг жеткерлү кубулгазындарынын төзөлгөзи.

18. Албатылар ортодо кату айалга жымжап турган айалгадагы идеологический тартыжунунг аңылузы.

19. Советский улусты коммунистический күүн-тапту эдип таскадатаны — идеологический иштинг жаан учурлу задаказы.

20. Эки телекей — эки башка жүрүм.

21. Советский албатынын коммунистический строительстводогы једимдери, СССР-динг экономический ле коруланар ийде-күчининг тынганы — јер үстинде амыр-энчүни корыырынын ла тынгдарынын жаан учурлу айалгазы.

22. КПСС-тин XXV съездин иште жаңы једимдерле јарамыкту уткыйтаны — кажы ла советский кижининг патриотический кереги.

АР-БҮТКЕНДЕ АГАШТАРДЫҢ УЧУРЫ

Ар-бүткеннинг текши байлыгы ортодо агаш аңылу жерде туруп јат, ненин учун дезе ол јангыс ла көп тоолу жүзүн-башка сырье берип турган эмес, је оныла коштой, ол ар-бүткенде не ле неме бир кеминде болор айалгаларды корулаарында тос учурлу болуп јат. Науканын чотоп чыгарган калганчы тоолорыла болзо, јер үстинде өзүп турган бастыра өзүмдердин жыл туркунына берип турган бастыра органический массазынын 67 проценти ле фотосинтез ажыра иштелип, кейге јайылып турган кислородтын 40 проценти агаштарга келижет. Эмдиги өйдө јер үстинде агаштар кижиликке керектү кислородты иштеп чыгарарын, анайда ок жүзүн-башка одурымды өртөгөнинен атмосферага јайылып турган углекислый газты бойына алынарын толо јеткилдеп јат.

Је оныла коштой, промышленнозы бийик өзүмдү кезик ороондордо агаш өзүп турган јерлерди аstatканы айландыра ар-бүткеннинг айалгаларын кезем кубулткан. Күнбадыш Европанын, Япониянын ла США-нын јаан промышленный тос јерлеринде промышленный ла автомобильный кей өрө чыгара чачылып турган өйдө газтардан күннинг айалгазы коомой тушта смог тзөлөри там ла көптөп туру. Смог — туман ла ыш колужала, городтын үстин туй алып, тынарга күч туйук ынаар.

1952 жылда андый ынаардан Лондондо 4 мунг кижиге тумаланып өлгөн. Париж городто андый туйук туманга бастырып турар күндердин тоозы калганчы 40 жылга жыл туркунына 90-нон 150 күнге жетире көптөгөн, өкпөзи ракла оорыганынан улам өлгөн улустун тоозы дезе калганчы 10 жылга эки катапка өскөн. Токиодо 1970 жылда коронду газтан коруланзын деген чочыдулу жар 154 катап эдилген. Нью-Йоркто А. Эйнштейннин адыла адалган медицинский колледжтин врачтарынын көргүскениле болзо, кей корондолгонынан улам жылдын сайын 10 мунг кижиден өлүп жат, ол өлүп турган бастыра улустун тоозынын 12 проценти. Онызы США-нын өскө дө көп городторына ла промышленный тос жерлерине каршулу салтарын жетирер айалга төзөлөринде маат жогын керелейт, ненин учун дезе ар бүткенди бойынын ла бүткени аайынча артырарына камаанын жетиргедий агаштар андый жерлерди айландыра там ла астап жат. Онын да учун американский литературада США-нын жажыл өзүмдери бензин, таш көмүр ле жерден чыгып турган газты күйдүргенинен кейде короп турган кислородтын жүк ле 60 проценти орныктырар аргалу деген шүүлтелер айдылып турганы жарт. Агаштар жердин үстиндеги сууны ла чыкты бойына тартынып, жердин кыртыжына шингидерине болужып, жербойындагы климатка камаанын жетирип, сууларды соолтырбай, олар жарамыкту кеминде болорын жеткилдеп жадылар. Же калганчы жылдарда агын ла өскө дө суулар, кей чилеп ок, айдары жок кирленип баштаган. «Лос-Анжелос» деп газетте бичилгениле болзо,

Миссисипи суу Сент-Луистинг јанында сүрекей кирлү болгонын он үлү ару сууга ол суунунг бир ле үлүзин кожуп ийгенде, балык бир ле минут бажында өлө берип турганы, ол ок суунунг бир канча тамчызы кижининг жүзине эмезе эрдине тийгенинен улам кижиге тиф, ичи-кардынын ла каннын оорулары табылып турганы керелейт. Мындый темдектер бистинг де орооннын көп суулары бойынын кутук-арузын ла јаражын јылыйтып баштаганында бурулу улуска кату јакарудый билдирер учурлу.

Бистинг ороондо 1918 јылда агаштар керегинде чыккан баштапкы ла Закондо агаш байлыкты кымакай тузаланарына сүрекей јаан учур берилген. Ол Законло агаштар эки бөлүккө бөлилген: кезип тузаланатан агаштар ла культурный, көп нургулай турумкай корыыр учурлу агаштар ағыланган. 1936 јылда сууларды јакалай өзүп, оларды корып турган агаштар ағылалган. 1943 јылдан ала дезе бойлорынын албатыхозяйственный учурыла СССР-динг агаштары үч бөлүккө бөлилген:

1) Кандый да јерде өзүп турганынан камааны јогынан корулаар ла социально-культурный амадула тузаланылып турган агаштар;

2) Ас агашту јерлерди корыыры, анайда ок хозяйственный учурлу, ордына өзүп турган агаштын кеминен ашпастан тузаланылып турган агаштар;

3) Көп агашту јерлердин јоон агаштын кеминен көрүп, агаштан алар сырье эдип тузаланылып турган агаштар.

Айландыра ар-бүткенди корыырында агаштын сүрекей јаан учурына РСФСР-динг Вер-

ховный Соведе 1960 жылда октябрь айда ар-бүткенди корыыры керегинде чыгарган Закондо ангылу ајару эткен ле СССР-дин Верховный Советинин 1972 жылда октябрь айда өткөн сессиязынын јөбинде база катап тем-дектелген.

Кижии бойынын күчиле ар-бүткенди тыгыда кубулткан кезик јерлерде агаш јакшынак камаанын јетирип турган темдектер бистин ороондо ас эмес. Андыйлардын тоозында Каменный чөлдө ченемел өткүрер Докучаевский хозяйство «Ачана чөлдө» бистин өйдө өскөрттилген телкемдери ле өскөлөри де. Бу ченемелдер агаш суу корыырында ла климатка камаанын јетиреринде башка-башка јерлерде кандый учурлу болуп турганын научный јанынан элбеде үренер ле шинжүлеер некелтелер тургузат. Бу керекке јүрүмде элбек јолды эмдиги өйдин науказы ачып јат.

КПСС-тин XXIV съездинин Директивтериле колбой советский науканын бүдүретен төс задачаларын јартап тура, академик М. В. Келдыш мынайда айткан: «Ар-бүткеннин байлыгын чебер, кымакай тузаланары керегинде сурактар эмдиги өйдөги обществонын өзүминде кыйалта јоктон бүдүретен төс сурактар боло берген. Биосфераны бастыра јанынан экологический шинжүлегени ар-бүткеннин өзүмдерин ле тынар-тындуларын чике тузаланарына ла орныктырарына камаанын јетирер. Өзүмдерди ле тындуларды корулаар, агын эмес сууларды, кейди, јердин кыртыжын арутаары ла оларды јакшы айалгада тудары, анайда ок кейге ле айландыра ар-бүткенге ле не-немеге коомой каршу јетирбес ядохимикат-

тар сананып табары керегинде сурактар кан-
дый ла специальностьту ученыйлардан оло-
ру сурактарга ајару эдерин некеп јат». Агаш
ижининг ишчилерине мында анчадала нау-
ка ар-бүткеннинг өзүмдерин ле тынар-тынду-
ларын, ол тоодо агашты да чике тузаланары-
на ла элбеде орныктырарына камаанын јети-
рери керегинде шүүлте јаан учурлу.

Эмдиги өйдө кижиликтин жүрүминде агаш-
тын учуры керегинде јарлу советский агаш
өскүрөөчи-ученыйлардын бирүзи профессор
А. В. Васильев мынайда айткан: «Улус оло-
ру айландыра агаштардын кеми-тоозы кан-
ча кире, олору узак өйгө једер бе, олору јо-
голтоконы неге экелер деп сурактарды шүүп-
сананбайтан өйлөр өткөни удап калган. Эмди
јердин үстиндеги агаштардын кеми-тоозы,
телекейде агашту јерлердин агаш-тажын
јулдай кескени неге экелип турганы јар-
талган. Је оныла коштой, капитализм өйинде
колдон колго садулашка кирген јерлердин
агажы јоголгонын токтодып болбос деген
шүүлте, Күнбадыштагы науканын кезик јар-
ду да ученыйларынын агаштар — общество-
нын ичкери өзүмининг алдындагы өйи, ол
өзүмнинг бойынын өйининг темдеги чөлдөр
болор деген сөстөрине бүдетен өй база өдүп
калган.

Социалистический ороондордо агаш хозяй-
ствоны научный тзөмөлдү башкаратан чокум
ууламјылу ченемелле байыган эмдиги өйдин
телекейлик науказы агаштардын јангыс ла
короп турганынын шылтактарын билер эмес,
је агаштар өскөн јерлерди айландыра ар-
бүткеннинг научный некелтеге келиштире јө-

мөшчизи эдип кубулар жолдорды билер керек. Кижиликтин жүрүминде агаштар чек жок болуп калар чочыду жок. Андый чочыду ненин учун жок дезе, эмди агаштын чып ла чын баатузазы чике жарталган. Агаштарга жер үстінде өзүп турган жажыл өзүмдердин иштеп таркадып турган органический массазынын $2/3$ үлүзи келишип жат, ол планета үстіндеги фотосинтезтин бастыра продукциязынын 40 процентине жуук тоо. Жартап айтса, кижини, өскө дө тынар-тындулар чылап ок, келиштире алза, кажы ла 10 частын 4 чазынын туркунына агаштар орныктырып турган кислородло тынып жат. Агаштан эткен не-немелерге улустын некелтелери мынан да ары элбеери жарт. Же агаштардын текши тузазын билип тура, улус онын физико-географический ле социальный учурына королто этпеске кичеенип, оны тузаланарынын чике эп-аргаларын табарында алаңзу жок. Агаштар чактын-чакка жердин үстіндеги жүрүмнин үзүлбес төзөлгөзи болгондо, мынан да ары болор».

А. Жариков.

БАЖАЛЫҚТАР

Парторганизациялардагы отчеттор ло выборлор	. 1
КПСС-тин XXV съездине белетениш ле агитация	. 9
Азырал белетеерин ле аш јуунадарын кыска өйгө божодор	. 16
Ак күүн-санаанын ла амыр-энчүнинг јенүзи	. 21
Туулу Алтайдын историязынан	. 30
Интернациональный таскаду ла кино	. 39
Пропагандисттерге болушту	. 45
Лекциялардын, докладтардын ла беседалардын тематиказы	. 48
Ар-бүткенде агаштардын учуры	. 51

БЛОКНОТ АГИТАТОРА

Редакционная коллегия

Подписано к печати 2/IX 1975 г. Формат 70×90^{1/32}.
Уч.-изд. л. 2,5. Усл. п. л. 2,04. Тираж 979 экз. За-
каз 2965. Цена 4 коп. АН 22116.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного изда-
тельства, г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36.
Горно-Алтайская типография, пр. Коммунистический, 27.

4 акча